

Asia: VN/2774/2026

Hallituksen esitysluonnos laiksi terveydenhuoltolain 51 §:n muuttamisesta (digitaalinen hoidon tarpeen arvio)

Lausunnonantajan taustatiedot

Klikkaa ja lisää otsikko valintakysymykselle

Muu järjestö tai yhdistys

Pidättekö kannatettavana, että esityksessä ehdotetulla tavalla potilas voisi tehdä hoidon tarpeen arvion digitaalisesti ja siinä voitaisiin hyödyntää automaatiota?

Vastaus

Kyllä, kommenttinne: [SOSTE pitää digitaalisten ratkaisujen hyödyntämistä kannatettavana osana hoidon tarpeen arviointia. Potilaalla tulee kuitenkin aina olla oikeus terveydenhuollon ammattilaisen tekemään arvioon ilman kohtuuttomia viiveitä. Digitaaliset ratkaisut voivat sujuvoittaa palveluihin pääsyä ja tukea terveydenhuollon henkilöstön työtä, mutta niiden käyttöönotossa on huomioitava, että kaikilla ihmisillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia käyttää sähköisiä palveluja. SOSTEn tuoreiden Järjestöbarometrin tulosten mukaan merkittävä osa ikääntyneiden, vammaisten, eri potilasryhmien ja päihteitä käyttävien ihmisten kanssa toimivista järjestöistä kohtaa ihmisiä, joilla on vaikeuksia käyttää digitaalisia palveluja. Vaikeudet voivat johtaa siihen, että palveluihin ei hakeuduta tai hoitoon pääsy viivästyy. Hoidon tarpeen arvioinnin viivästyminen voi puolestaan heikentää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä sekä lisätä myöhempää palvelujen tarvetta ja kustannuksia. Digitaalisen hoidon tarpeen arvioinnin käyttöönotto ei saa johtaa siihen, että palveluihin hakeutuminen vaikeutuu tai viivästyy. Tämän vuoksi vaihtoehtoisten asiointitapojen tulee olla aidosti saavutettavia ja ihmisille tulee tarjota helposti saatavilla olevaa digitukea ja neuvontaa. Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on tässä tärkeä rooli. Automaation hyödyntämisen tulee olla läpinäkyvää. Potilaalle tulee antaa selkeä ja ymmärrettävä tieto siitä, milloin arvioinnissa käytetään automaatiota sekä miten hän voi halutessaan saada terveydenhuollon ammattilaisen tekemän arvion. Digitaaliset ratkaisut toimivat ammattilaisen työn tukena, eivät sen korvaajana. On myös tärkeää seurata järjestelmällisesti digitaalisen hoidon tarpeen arvioinnin seurauksia eri väestöryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen sekä tehdä tarvittavia korjaavia toimenpiteitä, jos palveluiden saavutettavuudessa havaitaan eroja.]

Pidättekö kannatettavana, että esityksessä ehdotetulla tavalla digitaalisen hoidon tarpeen arvion tekemisessä voitaisiin hyödyntää tekoälyä?

Vastaus

Kyllä, kommenttinne: [X Kyllä, kommenttinne: SOSTE pitää tekoälyn hyödyntämistä mahdollisena osana hoidon tarpeen arviointia, edellyttäen että käyttö on turvallista, läpinäkyvää ja lääketieteellisesti perusteltua. On tärkeää varmistaa, etteivät tekoälyjärjestelmät tuota syrjiviä lopputuloksia eri väestöryhmille, ja että potilaan oikeusturva sekä ammattilaisen vastuu säilyvät selkeinä. SOSTE muistuttaa, että vaikka tekoäly voi parantaa palvelujen tehokkuutta ja saavutettavuutta, siihen liittyy myös riskejä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Kansainväliset kokemukset osoittavat, että algoritmiset järjestelmät voivat vahvistaa olemassa olevia eroja ja syrjiviä rakenteita, ellei niiden vaikutuksia arvioida asianmukaisesti. Tämän vuoksi tekoälyn vaikutuksia tulee seurata ja arvioida järjestelmällisesti koko sen elinkaaren ajan. Arvioinnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, tuottaako järjestelmä eri väestöryhmille eriarvoisia tai syrjiviä lopputuloksia. Tunnistetut yhdenvertaisuuteen liittyvät riskit ja puutteet tulee korjata viivytyksettä. Tehokas valvonta edellyttää riittäviä resursseja yhdenvertaisuusvaltuutetulle sekä muille perus- ja ihmisoikeuksia valvoville viranomaisille ja vahvaa viranomaisyhteistyötä. Valvontaresurssien tarve tulisi huomioida osana lakiesityksen kustannusvaikutusten arviointia. Kehittämisessä tulee huomioida ETENEn vuonna 2026 päivitettyt ja laajennetut sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet, joissa korostetaan ihmisarvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä teknologian käytön eettisiä vaikutuksia.]

Katsotteko, että potilaan oikeudet on esityksessä huomioitu oikealla tavalla?

Vastaus

Kyllä, kommenttinne: [Esityksessä potilaan oikeudet on huomioitu pääosin asianmukaisesti. SOSTE korostaa, että mahdollisen suostumuksen kysymisen ja muun tiedonsaannin tulee olla aidosti ymmärrettävää ja saavutettavaa myös henkilöille, joilla on heikommat digitaidot tai toimintakyvyn rajoitteita. Oikeus ammattilaisen tekemään arvioon ei saa jäädä vain muodolliseksi, vaan sen tulee toteutua käytännössä sujuvasti ja viivytyksettä. Digitaalisten ratkaisujen käyttöönotto ei saa lisätä eriarvoisuutta tai heikentää palveluiden saavutettavuutta.]

Katsotteko, että virkavastuun kohdentuminen on esityksessä huomioitu oikealla tavalla?

Vastaus

Kyllä, kommenttinne [SOSTE pitää tärkeänä, että virkavastuu säilyy selkeästi hyvinvointialueella ja terveydenhuollon toimijoilla myös silloin, kun arvioinnissa hyödynnetään automaatiota tai tekoälyä. Vastuunjaon tulee olla potilaan näkökulmasta ymmärrettävä ja oikeusturvan toteutuminen on varmistettava kaikissa tilanteissa. Asiakas- ja potilasturvallisuus on varmistettava riippumatta siitä, onko arvion tehnyt ihminen vai automaation avulla tuotettu arvio.]

Kysymys hyvinvointialueille: missä aikataulussa esityksessä tarkoitetun digitaalisen hoidon tarpeen arvion käyttöönotto olisi mahdollista?

Kirjoita tähän:

Katsotteko, että jatkossa hoidon tarpeen arvion tekemiseen käytettävä järjestelmä tulisi toteuttaa kansallisesti (esityksessä todettu malli A tai B)?

Vastaus

Kyllä, kommenttinne: [SOSTE pitää tärkeänä, että digitaalisen hoidon tarpeen arvion ratkaisut tukevat yhdenvertaisuutta eivätkä johda alueellisiin eroihin palveluissa tai järjestelmien päällekkäisyyteen ja tarpeettomiin kustannuksiin. On riski, että hajautetut ratkaisut voivat lisätä alueellista eriarvoisuutta ja heikentää järjestelmän kokonaisohjattavuutta. Mikäli hyvinvointialueet kehittävät samankaltaisia ratkaisuja erillään toisistaan, syntyy lisäksi riski päällekkäisestä kehittämistyöstä ja tarpeettomista kustannuksista. Kansallinen ratkaisu voisi tukea myös julkisten varojen tarkoituksenmukaista käyttöä. Potilasnäkökulmasta on keskeistä, että palveluihin pääsy on sujuvaa ja että arvio tehdään yhdenvertaisin perustein riippumatta asuinpaikasta.]

Huomioiko esitys mielestänne riittävästi teknologiaa kehittävien yritysten näkökulman?

Vastaus

Ei, kommenttinne: [Esityksessä teknologiaa kehittävien yritysten näkökulmaa on huomioitu, mutta sitä olisi hyvä täsmentää erityisesti järjestelmien kehittämisen ja hankintojen avoimuuden osalta. On tärkeää varmistaa, että markkinoille pääsy on mahdollista monenlaisille toimijoille eikä kehittäminen keskity vain suurille toimijoille. SOSTEn näkökulmasta asiakas- ja potilasturvallisuuden, eettisyyden ja yhdenvertaisuuden tulee kuitenkin olla ensisijaisia suhteessa kaupallisiin intresseihin.]

Muut kommenttinne esityksestä:

Kirjoita tähän:

SOSTE pitää tärkeänä, että digitaalisten palvelujen käyttöönottoa arvioidaan sosiaali- ja terveysalan eettisten periaatteiden mukaisesti yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Esityksen vaikutusten arvioinnissa korostetaan digitaalisten ratkaisujen säästöpotentiaalia. SOSTE katsoo, että samanaikaisesti tulee arvioida myös ratkaisujen kehittämisestä, käyttöönotosta, ylläpidosta, valvonnasta, tietoturvasta, henkilöstön koulutuksesta sekä käyttäjien tarvitsemasta tuesta aiheutuvat kustannukset.

Vaikutuksia tulee tarkastella hyvinvointitalouden näkökulmasta laajemmin kuin välittömien kustannussäästöjen kautta. SOSTE pitää tärkeänä, että automaation ja tekoälyn käytön säästöpotentiaalin ohella arvioidaan myös niiden välittömiä ja välillisiä vaikutuksia palveluiden saatavuuteen, yhdenvertaisuuteen, hyvinvointiin ja julkiseen talouteen. Erityisen tärkeää on seurata, edistääkö digitaalinen hoidon tarpeen arviointi oikea-aikaista hoitoon pääsyä vai syntyykö riski palvelujen ulkopuolelle jäämisestä tai hoidon viivästyisestä joissakin väestöryhmissä.

Ennen laajamittaista käyttöönottoa SOSTE pitää tärkeänä, että digitaalinen hoidon tarpeen arviointi pilotoidaan ja sen vaikutuksia arvioidaan eri väestöryhmien näkökulmasta. Pilotoinnin avulla voidaan tunnistaa mahdolliset yhdenvertaisuus-, saavutettavuus- ja asiakas- ja potilasturvallisuusriskit sekä varmistaa ratkaisun tarkoituksenmukaisuus ennen laajamittaista käyttöönottoa.

Digitaalisten palvelujen kehittämisessä ja käyttöönotossa tulee varmistaa myös kielellisten oikeuksien toteutuminen. Palvelujen tulee olla saavutettavia sekä suomeksi että ruotsiksi, ja niissä tulee huomioida myös muut kieliryhmät sekä henkilöt, joilla on heikompi suomen tai ruotsin kielen taito. Tämä on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa digitaalinen hoidon tarpeen arviointi toimii ensisijaisena asiointikanavana.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen osaamista ja kokemustietoa tulisi hyödyntää palvelujen suunnittelussa, käyttöönotossa ja arvioinnissa. Järjestöillä on keskeinen rooli palvelunkäyttäjien tarpeiden tunnistamisessa sekä digitaalisen osallisuuden vahvistamisessa.

Tamminiemi Marja
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry